

יש תקווה באופק

כלא 'אופק' הוא כלא הנערים היחיד בישראל ■ הסגל הטיפולי בו משתמש בשיטות טיפול יצירתיות, המשלבות בעלי חיים, משחקי כדורגל, פעילות בצופים יומי לימודים מלאים כדי לעזור לנערים להשתקם ולהכניס לחיים שבחץ ■ ויש גם הצלחות

מאת: איה לב

שהם יוצרים עמם. הם כל הזמן רוצים לדעת למה החיות סגורות בתוך כלובים, איזו עבירה עברו ובמה פשעו."

לא מוותרים על אף אחד

כלא 'אופק' הוא כלא הנערים היחיד בישראל. מאחורי חומותיו, בתוך מתחם 'השרון', סמוך לפרדסים המפיצים ריחות הדרים, כלואים 250 נערים עבריינים בני 12-18, רובם הורשע על עבירות של אלימות ומין. שבעה אסירים נוספים עברו את גיל 18, אך ממשיכים לרצות את מאסרם ב'אופק' כחונכים לאסירים חלשים, מכוח חוק הנוער. בתי המשפט לא ממחרים לשלוח נערים לכלא, ומעדיפים למצות לפני כן את כל דרכי הטיפול האחרות. נערים שנשלחים למאסר מקבלים בדרך כלל עונשי מינימום בלבד, כך שרוב הנערים ב'אופק' שפוטים לשתי שנות מאסר בלבד.

בנה לפסיון תוכנית טיפולית להפחתת אלימות. אנשי הצוות צפו בו בהשתאות, כמעט בתדהמה, מטפל במסירות בפסיון, ובמהלך הטיפול הצליחו ליצור חיבור רגשי גם בין ר' לבין הקורבן, האוזה. "רק כך הצליח הנער לעשות השלכה מעולם החיות לעולמו שלו, ולהזדהות עם הקורבן שהוא עצמו הרג", אומרת ר/כ קרן גנות, ראש תחום טיפול ושיקום ב'אופק'.

בכנס "חיות וחברה" שהתקיים לאחרונה באוניברסיטת תל אביב, הציגה גנות יחד עם דגנית יערי, מטפלת בבעלי חיים והאחראית על פינת החי בכלא, את נושא התהליך הטיפולי בעזרת בעלי חיים. בין השאר הן הציגו את סיפורו של הנער ר'. "נערים שקשה להגיע אליהם בדרכים רגילות", אומרת גנות, "נפתחים באמצעות פינת החי. כך הם בונים אמון ויוצרים קשר. אפשר ללמוד על הנערים דרך הטיפול שלהם בבעלי החיים והקשר

לכלא הנערים 'אופק' הגיע לפני מספר חודשים ר' - נער שהורשע בהריגה ונידון לתקופת מאסר ארוכה. מדובר היה בסיפור אכזרי במיוחד, שהיה לו סיקור תקשורתי רחב. הנער היה תוקפני וסגור מאוד, והמטפלים בכלא התקשו לגרום לו להיפתח. אלא שבמסגרת הטיפול שניתן לנערים בכלא, הגיע ר' לפינת החי של 'אופק' ושם פגש פסיון. זמן קצר קודם לכן תקף אותו פסיון אווזה מפינת החי, שכתוצאה מכך התעוורה. ר' הודה מאוד עם הפסיון ולמטפלים שלו בכלא אמר: "הפסיון מסכן. הוא תקף בגלל שיש לו בעיה ואני הולך לטפל בו". כבר למחרת המפגש עם הפסיון, ר' הגיע לפינת החי עם תוכנית כתובה שהכין בעצמו ושכותרתה היתה "התמודדות עם אלימות". הנער, שכאמור הורשע בהריגה ונחשב תוקפני ואלים,

"לנערים יש עדיין אופק, עתיד לשיקום ושינוי"

סגן גונדר נילי איצקוביץ
ור/כ ניסים בכר: "יש
משהו לא פשוט בכלל
בטיפול בנערים בכלל"

עם זאת, ישנם נערים השפוטים ל-20 שנה ויותר, כאשר לחלקם זהו מאסר שלישי או רביעי. תשעה מבין הנערים מוגדרים כבעלי "סיכון אובדני גבוה" - כלומר, הם עלולים לפגוע בעצמם בכל רגע - ו-25 מהנערים נמצאים במצוקה נפשית.

השילוב של נוער עברייני וגיל ההתבגרות מחייב שימוש בדרכי טיפול ייחודיות ומאמץ מיוחד מצד אנשי הסגל. פינת החי היא דוגמה אחת לכך מני רבות. 'אופק' אינו בית סוהר רגיל. אולי יותר מכל מתקן כליאה אחר, זהו בית סוהר לחיים. כלואים בו אסירים שהחברה ויתרה עליהם לא אחת, אך כאן לא מוכנים לוותר על אף אחד. "יש הבדל בתפיסה בין 'אופק' לבין בתי כלא למבוגרים", אומרת סגן גונדר נילי איצקוביץ, מפקדת בית הסוהר. "כאן ניתן יחס אישי. כשאנחנו מקבלים נער, אנחנו משבצים אותו למקום המתאים לו ביותר, שיכין אותו בצורה הטובה ביותר ליום השחרור. יש משהו לא פשוט בכלל בטיפול בנערים בכלל. כשנער בוכה, הלב נקרע הרבה יותר מאשר כשמבוגר בוכה. אתה רוצה לעשות את המרב בשביל הנערים האלה, כדי שהם יצליחו להשתקם ויצאו החוצה".

עתיד לשיקום ושינוי

בית סוהר 'אופק' נפתח לפני שש שנים, במאי 2001. לפני כן, נערים עבריינים היו נשלחים למאסר בשלושה אגפי נוער בתוך כלא 'השרון'. מפקד 'השרון', כלא בוגרים, היה אחראי גם על הנערים, אך התייחס אליהם כאל האסירים האחרים. הרעיון להקים כלא נפרד לנוער נולד, כשבשב"ס הבינו שמדובר באוכלוסייה ייחודית. לנוער, אמרו, יש סיכוי גבוה יותר לשנות דפוסי ודרכי התנהגות. גם השם 'אופק' נבחר בקפידה ולאחר דיונים רבים, ומשמעותו: "לנערים יש עדיין אופק, עתיד לשיקום ושינוי".

מתוך אותה תפיסה הוחלט שב'אופק' יהיו הרבה יותר מטפלים מאשר בבתי סוהר אחרים. 'אופק' מזכיר בית סוהר טיפולי. בעוד שבבתי סוהר לבוגרים מוקצה עובד סוציאלי אחד לכל 80 עד 100 אסירים, ב'אופק' מוקצה עובד סוציאלי לכל 40 נערים. בנוסף, מועסקים שם פסיכיאטרים, פסיכולוגים ושני מדריכים נגמלים - מכורים "נקיים" שמדברים עם הנערים כשוויים אל שווים. על הכלא מפקדות נשים, שלכולן השכלה או רקע בתחום החינוך או הטיפול. איצקוביץ' למשל היא בוגרת לימודי עבודה סוציאלית. לעומת זאת, סגן מנהל הכלא מגיע תמיד מתחום הביטחון. כך נוצר איוון.

לפני שש שנים עבר 'אופק' למבנה החדש שבו הוא נמצא היום. המעבר התקיים לאחר מחשבה רבה ודיונים מעמיקים. המטרה היתה ליצור בכלא אווירה טיפולית, שתיתן לנערים תחושת מרחב. כליאה של נער במבנה חדש ומסביר פנים, אמרו, עשויה להפחית את רמת האלימות שלו. "בפועל, הדבר לא כל כך פשוט", אומר מיישר מאמון חוסייסי, עובד סוציאלי ב'אופק'. "לנערים העבריינים יש נטייה חמורה להרסנות ולרצון 'לעשות דווקא'. הם מרדנים. הם אפילו נוהגים לפרק את החלונות במבנה ולהפוך את חלקיהם לדוקרנים. בנסיבות

לא היה יותר משלושה אגפים בכלא 'השרון', רק שלושה נערים ניגשו לבחינות הבגרות, השנה מדברים כבר על 34 תלמידים מקרב האסירים בכלא. 95 אחוזים מהם עברו את בחינות הבגרות בהצלחה. אבחון שנעשה להם לפני הבחינות קבע שכל הנבחנים סבלו מהפרעות קשב וריכוז ברמה כזו או אחרת.

"החינוך הוא חלקן הזדמנויות", אומרת ר/כ אורית רבינוביץ', ראש תחום חינוך ב'אופק'. "אני לא שוכחת את העבירות של הנערים האלה ואת הקורבנות שלהם, אבל אני יודעת שאם לא 'נפצח' אותם - הם יחזרו לנקודה שממנה הגיעו. איננו מוכנים לוותר על אף אחד ולאף אחד. לנער שחווה הצלחה ראשונה - עבר בחינה מוצלחת או הביא תעודה טובה, השער נפתח. משהו קורה לו. לפי התפיסה שלנו, אין דבר כזה נער שלא יכול. כולם יכולים. פשוט צריך למצוא לכל נער את ה'חליפה' המתאימה לו ולעזור לו, לתת לו את הכלים הנכונים. היה לנו למשל נער שהגיע לבחינת בגרות ונלחץ. הוא לא היה מסוגל לתפקד. ידענו שהוא בקי בחומר, רצינו מאוד לעזור לו, אך לא ידענו איך. הוא אמר שיירגע אם נביא לו את התוכי מפינת החי. אחרי כמה דקות חזרנו אליו עם התוכי, שהתיישב על כתפו של הנער ולא זו ממנה במשך כל הבחינה, והנער עבר אותה בהצלחה".

שבט צופים, כדורגל ותיאטרון

בתום יום הלימודים הנערים שבים לאגפים. החל מהשעה 14:00, לאחר ארוחת הצהריים, בית הסוהר מתפקד כמתנ"ס וכל נער מחויב לתוכנית חינוכית טיפולית. סגל העובדים הסוציאליים מכוון את הנערים לקבוצות טיפוליות, שכל אחת מהן מתאימה לאסירים מסוימים. קבוצה אחת, למשל, מטפלת בנערים השפוטים על עבירות אלימות במשפחה ואלימות בכלל. הנערים לומדים להכיר את מעגל האלימות שלהם ומטמיעים דרכי התנהגות

כאלו קשה ליצור שינוי ולשנות דפוסי התנהגות. התפקיד שלנו הוא לתת להם עוד ועוד הזדמנויות עד שיחליטו לנצל אותן, ואסור לנו להתייאש". בית ספר בתוך בית סוהר - זו הסיסמה של 'אופק'. הלימודים בו הם חובה. 90 אחוזים מהנערים הכלואים אכן לומדים, והולכים לשם כך ל"בית הספר" - מרכז השכלה הנמצא בין החומות. יום הלימודים נמשך מ-8:00 עד 12:00, ומי שלא לומד לא זכאי לזכויות. רק לאחרונה הגיש אחד הנערים עתירה לבג"ץ נגד מפקדת בית הסוהר, בטענה שהיא כופה עליו ללמוד. בסופו של דבר חזר בו הנער מהעתירה. הוא אפילו נבחן בבחינות הבגרות ועמד בהן בהצלחה.

כמו בבית ספר רגיל, במרכז ההשכלה יש צלצול, שיעורי בית ואפילו בחינות. התלמידים מגיעים במדי אסיר ולכל אחד ממתנייה בכיתה התיקויה שלו. התלמידים משובצים בכיתות על פי רמתם ולא על פי גילם. זאת במסגרת תוכנית לימודים ייחודית - היל"ה (השכלת יסוד לימודי השלמה) לקידום נוער במשרד החינוך. המשרד משקיע היום 2.5 מיליון שקלים בשנה בחינוך נערי 'אופק'.

את הנערים מלמדים 38 מורים, כולם מתחומי החינוך המיוחד וקידום נוער. בראש עומדת ציפי הוליקר, מנהלת מרכז ההשכלה. שנת הלימודים מתחילה ב-1 בספטמבר ומסתיימת רק ב-20 ביולי, ואחריה מתחילה "קיציה". תקופת הלימודים מלווה באין-ספור טקסים לחיזוק הלימודים והעצמתם.

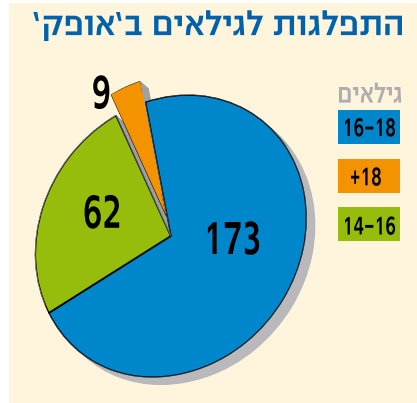
התוכי עבר בגרות

בניגוד לבתי ספר רגילים, בכיתות חלים כל הזמן שינויים: תלמידים משתחררים, אחרים מגיעים לבית הסוהר, ויש גם מי שבפריצת דרך מהירה עולים כיתה. מרבית הנערים משלמים 10 שנות לימוד, אך ישנם גם כאלה שלומדים לבגרות - "הסיירת". אם לפני שבע שנים, ימים שבהם 'אופק'

חלופיות. יש קבוצות בנושאים של התמכרויות, גיל ההתבגרות, נערים לקראת שחרור - שם גם מספקים לנערים מידע חיוני (ייעוץ תעסוקתי, כתיבת קורות חיים וכדומה) - וקבוצה לטיפול בעברייני מין. זו אולי "קבוצת הרגל" והיא קיימת כבר שבע שנים ברציפות. מחקר שנערך ב'אופק' בדק איזה אחוז מהאסירים, מבין כל אלה שהשתתפו בקבוצה זו מראשיתו וסיימו טיפול - חזר למאסר. התוצאות הצביעו על 100 אחוזי הצלחה: אף אחד מהם לא שב לכלא! "מטרת הקבוצה היא למנוע קורבנות נוספים", אומרת ר/כ גנות, "בכך שכל נער ילמד להכיר את מעגל התקיפה המינית שלו. היתרון הגדול של הטיפול הקבוצתי הוא ברצף הטיפול. כאשר נער משתחרר וכחלק מהשיקום שלו משתלב בקבוצה לעברייני מין, הוא ימשיך בדיוק מהנקודה שבה עצר אצלנו".

ב'אופק' מייחסים חשיבות רבה גם לתחום החינוך, מעבר למה שהנערים מקבלים בכיתות הלימוד שלהם. התפיסה אומרת שכלל שישקיעו יותר בנערים - כך יגדל הסיכוי להוציאם ממעגל העבריינות. הנערים רשאים לבחור חוגים שונים: מוסיקה, אמנות, טיפול בעלי חיים ועוד. כל חוג בבית הסוהר, ממדיטציה ועד כדורגל, הופך לכלי טיפולי ומשמש דרך נוספת להגיע אל הנערים, לעתים בעקיפין. ב'אופק' משתדלים לבחור בפעילות האופיינית לאוכלוסייה רגילה שגילה כגיל הכלואים. כך, למשל, מוצעים לאסירים בית ספר לכדורגל בחסות הפועל תל-אביב ושבת צופים.

בשבט 'אופק' יש קבוצות שנושאות שמות כגון "דרור" ו"אמונה". רק לאחרונה חגגו לשבט 'אופק' ארבע שנים, בטקס עם כתובות אש שבו חולקו עניבות לחניכים - עניין שבשגרה בצופים, פחות

מזה בכלא. את השבט מפעילים מדריכי צופים מהשכבות הבוגרות וראשי גדודים לשעבר. כרגע מנסים ליצור שיתוף פעולה קבוע בין שבט 'אופק' לשבט "תל מונד" הסמוך. "בשפה מקצועית, המטרה היא 'לנרמל' את הפעילות", אומרת רבינוביץ', "להעניק לנערים עולם חוויות 'רגיל', כמו זה שיש לבני גילם שנמצאים מחוץ לכותלי הכלא. גם בצופים וגם בקבוצת הכדורגל עובדים על הקניית ערכים דרך דימוי עצמי של השתייכות לקבוצה. אם בהתחלה הנערים ראו בצופים פעילות של 'חנונים' - היום הם מאוד רוצים לקחת בה

חלק. יש אפילו פעולות עם קורות וחבלים, כמו בשבט רגיל. אמנם הכל נעשה תחת פיקוח, אבל איננו משנים את המאפיינים של הצופים, כדי שיחישו את החוויה האמיתית כולה. גם את נושא הכדורגל אנחנו משתדלים לא להשאיר ברמת המשחק בלבד. מגיעות לכלא קבוצות של 'הפועל' למשחקי גומלין, מה שמפתח אצל הנערים כוח רצון, שיתוף פעולה ויכולת לתמוך זה בזה. בשנה שעברה פתחנו קורס לעוזרי מאמן וכמה נערים קיבלו תעודות עוזרי מאמן. בסך הכל, הניסיון הוא לשדרג כל פרויקט לכלי שימושי".

חוג התיאטרון הוא דוגמה טובה לכך. הנערים כותבים ומשחקים תפקידים השאובים מחוויות החיים שלהם עצמם. "באחת הפעמים, אחד הנערים בחר להציג דו-שיח עם אביו, שהחליט לנתק את הקשר אתו בגלל העבירה שעבר וגם בגלל שחזר בשאלה", אומרת רבינוביץ'. "הזמנו את המשפחה להצגה והאב הגיע. 'אבא', אמר לו הנער מעל הבמה, 'תקבל אותי, תסלח לי, אני בן אדם, עשיתי שינוי'. הנער חשש, אבל בסופו של דבר אביו סלח לו. בפעם אחרת, בחודש מרס האחרון, קבוצת התיאטרון שלנו הופיעה במסגרת פסטיבל הצגות לנוער בבת-ים. הנערים פשטו לפתע את 'מסיכות' העבריינים שלהם לקראת ההופעה ושאלו שאלות שמאפיינות את כל הנערים בגיל הזה: 'מה יקרה אם לא ימחאו לנו כפיים? אם לא יאהבו את ההצגה? אם יהיו שם בנות?' הרי אלה נערים שלא פוגשים בנות, הם שוהים בכלא בניס. פתאום העברייני נעלם, ובמקומו מתגלה הנער".

בית ספר בתוך בית סוהר - זו הסיסמה של 'אופק'

הטיפול באוכלוסייה ייחודית מחייב יצירתיות אין-סופית

הטיפול באוכלוסייה ייחודית מחייב יצירתיות אין-סופית. רק לאחרונה הוכנסו ל'אופק' 15 אקווריומים, לטיפול פרטני ולטיפול קבוצתי, כאשר בכל אחד מהם שני דגים. הנערים מקבלים אקווריום לתא והם אחראים לטפל בו ובדגים שבו. את הרעיון יזמה דגנית יערי, האחראית על פינת החי. "כאשר נערים מגדלים בעלי חיים בתאים שלהם", מסבירה ר/כ גנות, "מתפתחים אצלם האחריות, הצורך לראווג למישהו והיכולת לתת נער אחד, למשל, הודיע לנו שהוא לא מתכוון להתקלח עד שישתחרר. זה היה נורא. הכנסנו לתאו אקווריום, והוא למד שאקווריום צריך לנקות ולהחליף את המים שבו כדי לשמור על בריאות הדגים. בדרך זו הוא הבין שעליו לשמור גם על הבריאות שלו והסכים סוף סוף להתקלח".

פרויקטים מיוחדים לקראת השחרור

כפועל, הנתונים המספריים מראים שהרצדיביזם בקרב בני נוער כלואים הוא בשיעור כ-40 אחוזים. בקרב נערים שניגשו לבחינות הבגרות, האחוזים יורדים לשישה בלבד. אצל נערים שלקחו חלק בקבוצת התיאטרון מדובר בארבעה אחוזים בלבד, ואצל עברייני המין שסיימו את הטיפול, האחוז

אכזריות בפני מלאך

לא קל להיות חלק מהסגל בכלא 'אופק'. הנערים והעבירות שביצעו נוגעים בקצות העצבים. דווקא בשל כך, סבורה מפקדת הכלא, נילי איצקוביץ', של'אופק' צריך לשלוח סגל ייחודי. "העבודה כאן קשה", היא אומרת. "לעתים קרובות העבירות שביצעו הנערים מזועזעות. קורה שאני מסתכלת על נער ונדהמת מחוסר ההתאמה בין מי שעומד מולי לבין כתב האישום. אני רואה נער קטן וחמוד ואיני מאמינה למידת הרוע והאכזריות המופיעות בכתב האישום שלו, הסותרים את צורתו החיצונית והתנהגותו. יש לי שתי בנות בגיל ההתבגרות. אני רואה את החברים שלהן ואחר כך את הנערים פה וזה לא פשוט. הבנות שלי אינן ששות להיתקל בנוער כאן. אלה אותם ילדים שעושים בלגן בבית הספר ומפחידים אותן. לאחת מהן גנבו את הטלפון הנייד ועל אחרת זרקו אבנים. כדי שנערים לא יעשו דברים כאלה אני צריכה לעשות את המרב למענם ב'אופק'".

סוזי דוד, סוהרת: "את רואה ילדים, גוזלים בגובה השולחן, שכבר עשו דברים נוראים. יום אחד, כאשר אסיר אחד שעצור על רצח לא הצליח להירדם בלילה, הוא סיפר לי מה הוא עשה, את כל הסיפור. העיניים שלי התמלאו דמעות. הזזתי את הראש הצדה. לא יכולתי - זה היה נורא".

רבינוביץ': "בחלק מהמקרים שומעים את הסיפור ואומרים 'לא יכול להיות'. לעתים קוראים בעיתון על נער, עברייני מין, ושבויעים אחר כך אמורים לתת לו מענה. זה קשה, אבל הקושי הוא חלק מהתהליך. אם הדברים לא היו קשים, היינו הופכים לרובוטים".

גנות: "גם לעובדים הסוציאליים לא קל. אנחנו בסך הכל בני אדם, וקשה לנו לפתח הזדהות עם אסיר שעבר עבירה קשה. עם זאת, אנחנו עדיין חייבים לטפל בו - אין לנו ברירה. אז יש הדרכה אחת לשבוע ויש 'אורור', וזה עוזר".

כל השותפים לטיפול הייחודי שניתן לנערי 'אופק' חולמים אותו חלום: להגדיל את התקווה ולהפחית את היאוש. לצבוע את עתיד הנערים בכלא ברור. "אני יודעת שאני עושה את כל מה שאני יכולה למען הנערים האלה", אומרת איצקוביץ', "אבל עדיין לא אמרתי את המילה האחרונה. אני עוד אשכנע את המערכת לעשות יותר, ואחרת".

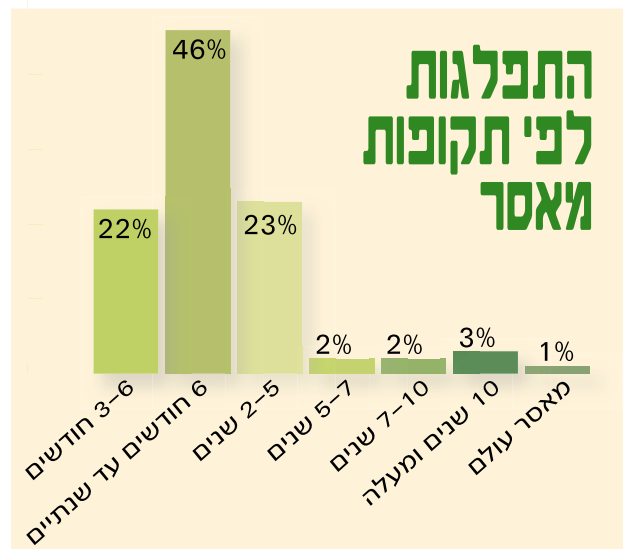
בסך הכל פגשו נציגי הרשות 134 נערים בשנת 2006, כאשר 59 מתוכם כבר סיימו את הטיפול. 21 נערים נפלטו והשאר נמצא בטיפול כזה או אחר. "המטרה היא שלנער תהיה היכרות מוקדמת עם המטפלת שלו כשישתחרר", אומרת גנות. "רמת החרדה שלו תרד והוא יידע לאן הוא יוצא".

הפרויקט השני הוא קד"מ - קבוצת דיון משפחות של "עמותת אשלים" במימון הג'וינט. לפני שהנער משתחרר, יוצרים מפגש טיפולי שנמשך כמה

שעות. הנער נפגש עם עובד סוציאלי ועם בן משפחה או דמות משמעותית אחרת בחייו שיכולה לשמור עליו עם שחרורו. למפגש מגיעה גם מתאמת - גורם חיצוני מהעמותה. במהלך הפגישה, קרובי הנער אומרים לו מהן לדעתם תכונותיו החזקות ומהן נקודות החולשה שלו. גם הנער מביע דעות בעניין. "הרבה פעמים יש בכי רב", אומרת גנות. "זאת פעם ראשונה שה'כביסה המלוכלכת' יוצאת החוצה. נער בן 15 אמר: 'אני רוצה להיות ילד בן 15, לא בן 30 כמו שעשיתם ממני'. אחרי המפגש, חוזרים לחדר ובונים תוכנית שכולם מחויבים

אליה. חלק נוסף בפרויקט הוא יצירת מפגש בין הקורבן לעברייני. כרגע הדבר קורה פחות. לא תמיד הקורבנות מסוגלים נפשית להגיע לכלא, ולא תמיד הם רוצים".

בחודש מאי 2007 נפתח בקדימה מרכז היום "אבן דרך". מאחורי המרכז עומד הרעיון שלכל נער שמשתחרר מהכלא תהיה תחנת מעבר בדרך החוצה. מרכז היום נותן מענה לנערים במשך שלושה חודשים, ולאחריהם הנער חוזר לקהילה, פעמים רבות עם חששות ופחדים רבים מאוד. "פעם כתבו עלינו שאנחנו 'כלוב של זהב'", אומרת איצקוביץ'. "זה נכון. כשנער יוצא לחופשי, פעמים רבות הוא שוב הולך לאיבוד. מרבית הנערים חוזרים לאותה חברה ולאותה מסגרת שממנה יצאו".

הוא כאמור אפס. יחד עם זאת, ב'אופק' מודעים למורכבות של השחרור מהכלא. לנער אין הרבה אפשרויות כאשר הוא משתחרר, ובדרך כלל הוא חוזר לאותה חברה שממנה הגיע. עבודה עם המשפחה, עם הסביבה הקרובה של הנער, היא כמעט הכרחית להצלחת תוכנית השיקום שלו.

כיום מפעילים ב'אופק' שני פרויקטים לנערים לקראת שחרור. הראשון, פרויקט שושן - שיקום נוער ושילובו בקהילה - שייך לרשות לשיקום האסיר. נציגת הרשות, יחד עם עובד סוציאלי מהכלא, נפגשים עם הנער חודש לפני שהוא עולה לוועדת שחרורים. כל נער שמבקש זאת רשאי להיכנס לפרויקט. חותמים אתו על חוזה, ונציגת הרשות לשיקום האסיר פוגשת אותו אחת לשבוע.